

CAVALERII
POEZIEI ASTRONOMICE ROMÂNEȘTI
DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI 20
ȘI CÂTE CEVA DESPRE URMAȘII LOR

*

ANTOLOGIE GABRIEL DONNA,
ALEXANDRU ANESTIN
ȘI ALȚII

PLUS CÂTEVA
LEGĂTURI ASTROPOETICE CONTEMPORANE

EDIȚIE ALCĂTUITĂ DE
ANDREI DORIAN GHEORGHE ȘI
DAN-GEORGE UZA

EDITURA ASTROMIX
CLUJ-NAPOCA
2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cavalerii poeziei astronomice românești de la începutul

secolului 20 și câte ceva despre urmașii lor : antologie

Gabriel Donna, Alexandru Anestin și alții plus câteva

legături astropoetice contemporane / ed. alcăt. de Andrei

Dorian Gheorghe și Dan-George Uza. - Cluj-Napoca :

Astromix, 2021

ISBN 978-606-95123-2-6

I. Donna, Gabriel

II. Anestin, Alexandru

III. Gheorghe, Andrei Dorian (ed.)

IV. Uza, Dan (ed.)

821.135.1

Editura

ASTROMIX

www.astromix.ro tel. 0773382074

Copyright © 2021 Editura ASTROMIX

Toate drepturile rezervate. Este interzisă reproducerea totală sau parțială a prezentului volum pe orice suport fără acordul scris al editurii, cu excepția recenziilor sau a referințelor.

Editori: Andrei Dorian Gheorghe, Dan-George Uza

Corectură: Marlene Stein

CUPRINS

Cuvântul editurii.....	1
Despre treapta poeziei astronomice sau De la Aratus la SARM.....	3
I. CAVALERII POEZIEI ASTRONOMICE ROMÂNEȘTI DE LA	
ÎNCEPUTUL SECOLULUI 20.....	31
(Așa cum a făcut Flammarion)	32
Un bob de rouă.....	33
Sud de primăvară.....	34
Mi Cephei	35
Antinous (Grup de stele)	36
Orion	37
Pegas	38
Binare și culori	39
Variabile	40
Neatingibilei Venus.....	41
Grotesc la Lună.....	42
Fantazie clarului de Lună.....	43
Aurora Boreală.....	44
Cometa	45
Calea Laptelui.....	46
Nebuloasa din Andromeda.....	47
Nebuloase	48
Analiza spectrală.....	49
Infinit-eternitate.....	50
Nord letargic.....	51
Moartea cerului	52
Trecuturi contemporane în prezent.....	53

Zei noi.....	54
Spre infinit.....	55
Eterna pace!.....	61
Și cosmosul surâde!... ..	63
Ptolemeu	65
Meteori (fragment din poezia „În Chaos”).....	66
A la Cometa di Daniel	67
Cometei Daniel	68
II. CÂTEVA LEGĂTURI ASTROPOETICE CONTEMPORANE	69
Univers.....	70
Spre stele.....	71
(Integrală)	72
(Orbite).....	73
Ipoteză.....	74
Trăiesc în Calea Lactee	75
Bibliografie.....	91
Sursa ilustrațiilor	91

CUVÂNTUL EDITURII

„Românul e născut poet! Înzestrat de natură cu o închipuire înaltă și cu o inimă simțitoare, el își revarsă toate tainele sufletului în melodii plăcute și în poezii improvizate... căci nu știe încă nici a ceti nici a scrie. De-l muncește dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minunează vreo faptă măreață, el își cântă durerile și mulțemirile; își cântă iroii țerii, și astfel sufletul lui este un izvor nesfârșit de dulce poezie”, scria Vasile Alecsandri în prefața volumului „Balade adunate și îndreptate”, apărut în anul 1852 la Iași, vestind parcă generația de poeți străluciți care-l vor urma, în frunte, bineînțeles, cu Mihai Eminescu.

Sursa de inspirație cosmică pentru poeziile acestor corifei este azi destul de bine știută de public; mai puțin cunoscută însă este activitatea „epigonilor”, a celor pe care noi i-am numit „cavalerii poeziei astronomice românești de la începutul secolului 20”, un veac de mari prefaceri și zbucium, în care o pleiadă de poeți, dintre care mulți astronomi amatori, au găsit puterea, timpul și mijloacele să aștearnă în scris, prin versuri cu sau fără rimă, minunile bolții cerești.

Am considerat astfel necesar ca, printr-un gest de minimă restituire, să aducem în fața publicului modern creațiile astronomice și activitatea acestor poeți extrem de

puțin cunoscuți și apreciați, precum Gabriel Donna, Alexandru Anestin, D. Teleor., D. Dragomirescu și alții, oferind totodată cititorului o punte obligatorie peste veacuri.

În viziunea Societății Astronomice Române de Meteori (SARM), consacrată pe plan internațional încă din 1996, *astropoezia* reprezintă, de regulă, poezia astronomică contemporană promovată într-un cadru organizat de iubitori ai cerului, pentru a servi popularizării astronomiei prin rigoare științifică și frumusețe artistică, iar *cosmopoezia* reprezintă astropoezia combinată cu alte forme umaniste de expresie: astrofotografia, artele astronomice, teatrul, turismul astronomic, muzica folk, umorul astronomic, eseul, istoria astronomiei, science fiction astronomic etc.

Prin introducerea semnată de Andrei Dorian Gheorghe, reprezentând sinteza a cel puțin 25 de ani de cercetări și concluzii în domeniul poeziei astronomice, a celor două capitole principale ce oferă crâmpoie atât din trecutul, cât și din prezentul mișcării de acest gen din țara noastră, dar și a bibliografiei de la final, cartea de față o considerăm utilă nu numai iubitorilor de frumos, ci și pasionaților de istoria astronomiei românești sau celor care sunt chemați să vegheze la păstrarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural național.

Dan-George Uza

DESPRE TREAPTA POEZIEI ASTRONOMICE SAU DE LA ARATUS LA SARM

1. UN MIC OMAGIU PENTRU ASTRONOMII POEȚI AI LUMII

Este consacrat faptul că frumusețea cerului înstelat îi transformă pe iubitorii lui în potențiali poeți.

De aceea îndrăznesc să încep acest eseu prin a-i omagia pe toți cei care au apropiat astronomia, „regina științelor”, de poezie, „regina artelor”, creând poezia astronomică, însă în „lista” de mai jos voi aminti doar anumite momente împreună cu eroii lor.

În antichitatea europeană, elenul Aratus (315-240 î.d.Hr) a versificat tratatul astronomic „Phenomena” de Eudoxus de Cnidus (408-355 î.d.Hr), descriind constelațiile cerului nordic într-un poem cu același nume.

Epoca de aur a culturii arabe a dat un poet-astronom simbol, persanul Omar Khayyam (1048-1131), autor al fascinantei colecții de catrene „Rubaiyat”.

Epoca medievală europeană a adus un poem-roman capodoperă, „Divina Comedie”, scris în 1308-1320 de florentinul Dante Alighieri (1265-1321), din care ultima parte, „Paradisul”, reprezintă o călătorie imaginară prin cerurile

lăstate moștenire în tratatul „Almagesta” (cerurile celor cinci planete vizibile cu ochiul liber, plus cele ale Soarelui și Lunii, considerate planete la acea vreme, și cerul stelelor fixe – nu mai punem la socoteală și cerul Primului Mobil și Cerul Empirean), alcătuit de elenul Claudiu Ptolemeu (100-170 d.Hr.) în Alexandria egipteană, ce fusese cucerită de Imperiul Roman; tratat adoptat de Biserică pentru mai bine de 15 secole.

Născut pe meleagurile Transilvaniei în zona administrată de sași („pământul crăiesc”), adică pe teritoriul României de astăzi, umanistul luteran Johannes Honterus (1498-1549) a publicat în versuri „Rudimenta Cosmographica” la Kronstadt (actualul Brașov) în 1542, dând astfel naștere primului manual complex din Europa, ce avea să fie utilizat mai bine de un secol în Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană și în Vestul Europei.

Anul 1600 a adus exemplul sacrificiului suprem pentru adevărul cosmic prin poezie astronomică: martiriul preotului astronom italian Giordano Bruno (1547-1600), care a fost ars pe rug de Inchiziția Catolică la Roma, pentru că într-un poem din lucrarea sa din 1584, „De l'infinito, universo e mondi, proemiale epistola”, a scris despre pluralitatea lumilor în infinitatea Universului.

Descoperitorul Legilor Planetelor, germanul Johannes Kepler (1571-1630), și-a scris un epitaf poetic pentru propriul mormânt spre finalul vieții sale.

Primul om care a observat un tranzit al planetei Venus, englezul Jeremiah Horrocks (1617-1641), și-a însoțit propria acțiune astronomică de la fenomenul din 1639 de scrierea unei poezii pe aceeași temă.

Fondatorul astronomiei meteorilor, englezul William Frederick Denning (1848-1831), a scris de-a lungul vieții sale mai multe poezii cu subiect cosmic.

Dar marele erou care a „oficializat” legătura astronomiei cu poezia a fost președintele fondator al Societății Astronomice Franceze, Camille Flammarion (1842-1925), cel ce a creat eseul astronomico-poetic în magnificele sale lucrări de popularizare a „reginei științelor” (dintre care amintesc doar „Astronomie Populaire” și „Les Merveilles Célestes”), împodobindu-le, de asemenea, cu citate despre Cosmos din poezii ale clasicilor lumii.

Modelul său din spațiul mondial de limbă franceză a fost urmat în lumea anglo-americană de newyorkezul Richard Hinckley Allen (1838-1908), în special prin cartea „Star Names: Their Lore and Meaning” (apărută în 1899 la New York), iar în spațiul românesc de Victor Anestin (în special în cartea „Cum să înveți stelele”, apărută în 1913 și reeditată recent la Astromix, în care a citat cu precădere versuri de poetul astronom Gabriel Donna).

2. UN CONTEXT NAȚIONAL DE EXCEPȚIE

Îmi permit să continui prin a reaminti câteva momente semnificative pentru evoluția poeziei astronomice românești până la începutul secolului 20:

- fragmentul de astronomie a timpului și finalul din „Viața lumii” de Miron Costin („Ceriul de gândurile noastre bate jocurie.”), poem scris pe la 1670;
- fulgurațiile cosmice cu valențe poetice din „Didahiile” martirului ortodox Antim Ivireanul (1640-1716), publicate postum și aflate la confluența dintre poemul în proză și eseul poetic;
- blestemele versificate ale Inorogului asupra constelațiilor și planetelor din „Istoria Ieroglifică” (1703-1705) a lui Dimitrie Cantemir;
- cosmogonia „Imnul Creațiunii” din „Anatolida sau Omul și forțele” (1870) de Ion Heliade Rădulescu (cel care, de asemenea, a definit poetic un meteor gigant – numit, de regulă, „bolid” sau „fireball” de către astronomi – drept „Balaur de lumină cu coada-nflăcărată” în poemul „Zburătorul” din anul 1844);
- curentul de meteori Geminide prins în acel „Trece-un foc dumnezeiesc” din „Noaptea Sfântului Andrii” (o coincidență temporală datorată Calendarului Iulian, valabil în România veacului al 19-lea) de Vasile Alecsandri (aceiași care a pus în circulație minunata

nuntă cosmică din cea mai frumoasă variantă a „Mioriței”);

- anumite creații ale „Supernovei” Eminescu, care a înșămânțat cerul poeziei românești cu noi astre magice, el însuși rămânând Luceafărul...

Toate aceste lucrări au fost îmbrățișate, pe drept, de lumea literaturii românești ca reușind încântătoare incursiuni astronomice, dar lucrurile stau puțin diferit în cazul lui Mihai Eminescu, acesta fiind îmbrățișat deopotrivă de lumea literaturii și de cea a astronomiei, în special pentru:

- povestea momentului primordial al Universului din „Scrisoarea I”, publicată înaintea Legii Hubble-Lemaître din anii 1920, baza Teoriei Big Bang-ului: „Dar deodat-un punct se mișcă... cel întâi și singur. Iată-l/ Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!”;
- zborul „Luceafărului”, care culminează cu descrierea unei găuri negre;
- plasticitatea astrometriei din „La steaua”.

S-ar putea spune că acestea au pregătit apariția, la începutul secolului 20, a doi astronomi amatori, Gabriel Donna și Alexandru Anestin, care au abordat frontal astronomia prin poezie sub „ocrotirea” lui Victor Anestin, primul „campion național” în popularizarea astronomiei.

Era pe timpul României Regale, condusă de Carol I, în care se construia cu entuziasm în toate domeniile, incluzând un avânt uimitor al astronomiei.

Astfel:

- Constantin Căpităneanu realiza o sală observațional-astronomică la Iași în anii 1870;
- Ștefan Hepites crea în anii 1880 prima sală meridian în București, prolog al Observatorului Astronomic și Meteorologic ce avea să fie fondat de Nicolae Coculescu și Spiru Haret în 1908;
- Constantin I. Brătianu devenea motorul construirii Observatorului Astronomic Militar în anii 1890 (unde însuși Regele Carol I avea să facă observații astronomice);
- astronomul matematician Spiru Haret devenea cel mai eficient ministru al învățământului din istoria României;
- profesorul matematician Ion Otescu publica ghidul astromitologiei românești, „Credințele țaranului român despre cer și stele”, în 1907;
- amiralul Vasile Urseanu crea primul observator astronomic particular în București în 1910 (actualul observator municipal);
- Victor Anestin publica în 1912 „Cometele, eclipsele și bolizii ce s’au observat în România între 1386 și 1863 după manuscrise și documente culese”.

Între aceste realizări extraordinare, în țara noastră și-au făcut loc și cei trei creatori majori ai beletristicii astronomice românești (a nu se confunda cu literatura astronomică tehnică).

Primul dintre ei, Victor Anestin (născut la Bacău în 1875, educat la Craiova și afirmat în București, unde a încetat din viață în 1918), a publicat „În anul 4000 sau O călătorie la Venus” în 1899, considerat astăzi primul roman românesc de science fiction, dar care, în viziunea autorului, a reprezentat un „roman astronomic”.

Același Victor Anestin a fondat la București prima revistă de astronomie din România în 1907, „Orion” (la care ministrul matematician-astronom Spiru Haret a abonat toate liceele din țară datorită virtuților ei educative) – unde tot el a excelat în dezvoltarea eseului astronomic-poetic –, precum și prima societate astronomică română, în 1908.

Cel de-al doilea, locotenentul marinar constănțean Nicolae R. Urdăreanu (1877-1944), a publicat în 1902, sub pseudonimul Gabriel Donna, „Sonetele Uraniei”, o viziune a lumii în care omul este considerat parte a Universului înstelat.

„Agresivitatea” astronomică din acest volum avea să îi atragă acestuia postura de reprezentant al Dobrogei în comitetul de conducere al primei societăți astronomice române, în care Victor Anestin a ales nu doar iubitori ai cerului din Valahia, ci și câte un reprezentant al Moldovei (Aurelian Zeneanu din Iași) și al Transilvaniei (publicistul și

popularizatorul de astronomie Ioan Corbu) – care se afla pe atunci în componența Imperiului Austro-Ungar –, precum și un reprezentant al minorităților etnice, Wolfgang Pauly (primul cetățean român care a descoperit o cometă, în 1898).

Iar cel de al treilea, Alexandru Anestin, a fost chiar fratele lui Victor Anestin și a scris trei remarcabile poeme astronomice.

Revenind la revista „Orion”, trebuie spus că aceasta a reprezentat mediul în care Victor Anestin a oferit numeroase lecții de astronomie, noutăți din activitățile astronomice din România și din lume, scrisori, articole și eseuri scrise de alți iubitori ai cerului din țară, traduceri din lucrările astronomilor celebri etc., fiind felicitat atât de cel mai mare popularizator de astronomie al lumii, francezul Camille Flammarion, cât și de Regele Carol I.

Pentru a face această revistă cât mai atractivă, Victor Anestin a publicat primele trei strofe din „La steaua” lui Eminescu chiar pe una din copertile numărului inaugural, apoi, de-a lungul celor peste patru ani în care a editat-o, a creat în paginile ei și o adevărată tribună a poeziei astronomice românești, republicând câteva sonete de Gabriel Donna, publicând cele trei poeme astronomice ale lui Alexandru Anestin și alte câteva încercări de gen, precum și citate din poezii de Mihai Eminescu, Alexandru Vlahuță și George Coșbuc.

Mai mult, s-ar putea spune că în revista sa (care era și revista societății astronomice naționale), Victor Anestin a sugerat (și chiar a definit indirect) treapta specială a poeziei astronomice.